

Srovnání dekadence v poezii Karla Hlaváčka a Jiřího Karáska ze Lvovic

Na přelomu 18. a 19. století vznikl v Evropě sloh zvaný romantismus. V průběhu 19. století došlo k rozpadu, potažmo vývoji, tohoto slohu v několik uměleckých proudů. Termín „Dekadence“, z latinského *decadentia* = padat, upadat, byl poprvé použit ve Francii v polovině 19. století. Dekadence byla původně používána jako pejorativní označení pro tyto směry, ale postupně byla představiteli dekadence přijata a pejorativní nádech označení se ztratil.

Dekadentní umění a literatura se staví proti tehdejšímu klasicistnímu názoru, že hlavním cílem umění a literatury je vzdělávat. Snaží se o prosazení umění jako svébytné formy. Z toho se dá logicky vyvést, že témata a motivy dekadentní literatury se budou ostře lišit od témat a motivů klasicistních nebo racionalistických děl.

V rámci dekadence můžeme rozlišit několik silných motivů. Důležitý je motiv smrti, podobně jako v baroku. Na rozdíl od barokních umělců však na ní mají dekadenti jiný náhled. Nejsou tolik fascinováni světem za nebo životem po smrti, ale spíš smrtí jako koncem a rozpadem, který jí doprovází. Velmi populární byly pohřební rituály nebo popisy rozkládajících se těl. Nenalézáme zde silné spojení s vírou v Boha, některá díla dokonce označují Boha za mrtvého. Dalo by se říci, že dekadentní pohled na smrt s sebou nenese žádné křesťanské rysy.

Dalším podstatným motivem v dekadentní literatuře je motiv lásky. Podle dekadentů láska oslabuje muže, zabíjí duši a myšlenky. Je spojována se ztrátou svobody a individuality. Spousta dekadentů ženami opovrhne a označuje lásku za pouhou smyslovou stimulaci, podobně jako je třeba kouření doutníků, nebo pití alkoholu. Vyznávání lásky má u mnoha dekadentních básníků tendenci zvrhnout se do erotické tematiky – podle nich se jedná o pouhý zvířecí pud. Tento pohled na lásku souvisí s postavou *dandyho*.

Motivy erotiky, tělesnosti a ženy jsou tedy dalším důležitým prvkem úpadkové tvorby. Umělci ženami pohrdají a vidí jako překážku pro muže na cestě k jejich dokonalosti. Jsou spojovány s chtíčem a smyslností, ale nevhodné k jakékoli hlubší citové pozornosti – jsou viděny jako nespolehlivé a nedůvěryhodné. Proto vystupují zpravidla v roli prostitutek nebo jiných promiskuitních postav a pro dekadentní umělce je jediným užitečným prvkem ženy její tělo.

Dekadentní názory na ženy, lásku a cit jsou projevem toho, že většina dekadentní umělci často žili izolovaně, postrádaly milostný život a byly těžce nespokojení s jejich vztahy. Tímto způsobená frustrace je pak vedla k nenávisti k ženám a pocitu, že jsou povzneseni nad lásku, ve které viděli pouze marný cit, nebo ji dokonce označovali jako primitivní pud.

Jak jsem již dříve přestřel, v dílech tohoto směru se často objevuje postava *dandyho*, která je autorovým ideálem. Dandy (z anglického dandy = světák) je muž, který se takříkajíc „povznesl“ nad společnost a ostatní lidi, je z nich zklamaný. Opovrhne vším přirozeným, zřejmým a všeobecným. Žije jen pro sebe, je důkazem individualismu a egoismu dekadentní estetiky. Jediné o co se dandy zajímá je jeho vlastní krása. Je zobrazován jako aristokrat, který bojuje proti buržoázní společnosti a jejím zvykům. Dandyové nejsou schopni milovat, opovrhují láskou a ženami, které pouze využívá. Přiznává, že ženy mohou být hezké z venku, ale neváží si toho, co se skrývá uvnitř nich.

Tvorba jednotlivých umělců se výrazně lišila, ale všechny dekadenty dohromady spojují pocity marnosti, prázdnoty, nudy a beznaděje. Mnoho tvůrců se inspiruje filozofy Friedrichem Nietzsche, Arthurem Schopenhauerem a stanoviskem nihilismu – popírají a odmítají platnost všech hodnot, autorit a společenských zvyků. To se projevuje kompletní ignorací společenských tabu, hojného využívání vulgarismů a vyobrazování takových scén, které byly pro předchozí umělce zcela nepřipustné.

Jak již bylo dříve zmíněno, tento směr má svoje kořeny ve Francii v polovině 19. století. Z této země pochází mnoho významných dekadentů. Prvním z významných francouzských představitelů dekadence, o kterých bych se rád zmínil je básník Jean Arthur Rimbaud. Pro jeho díla je typický odpor ke společnosti, náboženství a obdiv v minulosti. Byl fascinován myšlenkou revoluce a komunismem, v roce 1871 napsal *Projekt komunistické ústavy*. Jeho vrcholným dílem je *Sezóna v pekle*, soubor devíti básnických próz o osudu prokletého básníka. Podobně jako mnoho dalších francouzských dekadentních básníků zemřel mlád, ve věku 37 let, na rakovinu kostí.

Dalším z nich byl Paul Verlaine, přítel a obdivovatel Arthura Rimbauda a vydavatel jeho děl. Původně působil jako úředník v Paříži, když se seznámil s Rimbaudem ale opustil svojí rodinu a začal s ním žít. Postupem času se zhoršoval jeho stav, propadl alkoholismu a tuláctví. V roce 1873 postřelil Arthura, když se pokoušel zničit své dílo. Byl odsouzen na dva roky ve vězení, kde prodělal léčbu a uchýlil se k víře. Po propuštění se však postupně vrátil ke svému starému způsobu života. Zemřel v roce 1896. Významným Verlainovým dekadentním dílem je *Romance beze slov*, která popisuje autorovu citovou krizi po opuštění manželky.

Comte de Lautréamont (vlastním jménem Isidore Lucien Ducasse) také patřil mezi francouzské dekadentní básníky, které Paul Verlaine označil jako prokleé. Jeho dílo obsahuje sarkastické absurdno, černý humor, a sebeironii. Prožíval romantické zoufalství, což se odráželo v jeho díle v podobě parodování romantických postupů, pocitů absurdního a dekadentního nihilismu. Podstatným dílem Lautréamonta je *Les Chants de Maldor* (*Zpěvy Maldororovy*), vyprávějící o Maldororovy, zosobněním čistého zla. Jedná se o násilný a nihilistický příběh s prvky gotické literatury. Zemřel na horečky v roce 1870 při pruském obležení. V jeho díle Póesis prohlásil, že nebude mít memoáry, proto je o jeho životě známo jen málo.

Do českých zemích se dekadence dostala o trochu později, první zmínky jsou až v 70. letech 19. století a plně je zavedena až na konci 19. a počátku 20. století. Jako předzvěst dekadence v Čechách označujeme Zeyerova vrcholná díla *Jan Maria Plojhar*, *Troje paměti Víta Choráze*, *Tři legendy o krucifixu* a *Dům u tonoucí hvězdy*. Skutečným počátkem dekadence je však až časopis *Moderní revue*, který byl v roce 1894 založen Jiřím Karáskem ze Lvovic s Arnoštem Procházkou. Tento časopis publikoval nejen literaturu, jeho obsahem také byla grafika, umělecká kritika a teorie. Do časopisu přispíval také Karel Hlaváček. Právě Jiřímu Karáskovi ze Lvovic, Karlu Hlaváčkovi a jejich díle bych se rád v této práci věnoval.

Jiří Josef Antonín Karásek ze Lvovic, vlastním jménem Josef Karásek, také Josef Georg, narozen v roce 1871 v Praze na Smíchově, byl básník, spisovatel a kritik. Pochází z rodiny drážního průvodčího, měl 6 sourozenců, z nichž dva zemřeli již v útlém věku. Po ukončení studia na Malostranském gymnáziu v Praze roku 1889 pokračoval na bohoslovecké fakultě. Následně žil rok v Bavorsku. Po návratu z Bavorska nastoupil jako úředník k poště, později byl jmenován ředitelem knihovny ministerstva pošt a ředitelem Poštovního muzea a archivu.

Přídomek „ze Lvovic“ si Karásek připojil ke jménu na základě jeho nepotvrzeného (a pravděpodobně nepravdivého) tvrzení, že je vzdáleným potomkem hvězdáře Cypriána Lvovického ze Lvovic. Autostylizace umělců byla v té době velmi populární, Karásek jí využil, aby zároveň zvýraznil svojí individualitu a vyjimečnost a také se přirovnal k aristokracii, což bylo u dekadentů velmi populární.

Karásek také proslul jako sběratel, jeho kolekce obsahovala více než 38 tisíc grafik a několik tisíc knih. Svojí sbírku věnoval České obci sokolské. V současné době je sbírka spravována Památkem národního písemnictví.

Jiří Karásek zemřel v Praze roku 1951 ve věku 80 let. Příčinou jeho smrti byl náhlý zápal plic.

Karel Hlaváček se podobně jako Jiří Karásek narodil do chudé rodiny. V roce 1892 dokončil reálnou školu a dále nijak ve studiu nepokračoval. Narodil od Karáska se celý život potýkal s finančními problémy, nikdy neměl stálé zaměstnání a byl závislý na podpoře od rodiny.

Svá literární díla publikoval v již dříve zmíněném časopise *Moderní revue*, ale projevoval se také jako malíř. Například ilustroval knihy, a to jak své, tak Jiřího Karáska ze Lvovic, Arnošta Procházky i dalších autorů. Jeho malířské dílo však ale zůstalo až do jeho smrti nedoceněné.

Jeho básnická tvorba byla netradiční z jazykového hlediska. Jak popisuje Fedor Soldan v textu *Karel Hlaváček, typ české dekadence*, Hlaváček se na mnoha místech odchyluje od tehdejší spisovné češtiny vlastními tvary (*ohrazovati se => ohražovati se* nebo *súčtování* místo *zúčtování*), tvoří nová slova (např. *nádherymilovný*) a používá nesprávné přípony a koncovky (*trouchniví* místo *trouchnivěji*). Tyto nesprávné tvary

napomáhali zvukomalebnosti nebo melodice jeho básní, dle Soldana mohou být chyby v pozdějších textech také způsobeny tím, že povolila Hlaváčková ostražitost, nebo že podlehl „manýrovité češtině knižní“.

Uznává, ale, že Hlaváček rozuměl jazyku a patřil mezi ty nejlépe jazykově vzdělané literáty své doby. Je také zajímavé, že některé z Hlaváčkových tvarů se postupem času staly součástí spisovné češtiny, například zkrácené samohlásky v některých slovech, jako je *ocitá se* (původně *ocítá se*), nebo koncovky (*nemyslel* místo *nemyslil*). Současný čtenář proto může vnímat Hlaváčkovy básně jako spisovnější, než jak je pozoroval čtenář z Hlaváčkovy současnosti.

Hlaváčka a Karáska ze Lvovic spojuje další aspekt jejich životů – jejich smrt. Podobně jako Jíří Karásek umírá Karel Hlaváček na plicní onemocnění, v jeho případě se jedná o tuberkulózu. Zemřel v jeho rodné Libni v roce 1898 ve věku pouhých 23 let.

Hlaváčková nemoc, která ho neustále provázela, a tušení předčasné smrti se projevuje v jeho tvorbě, v podobě pesimismu a odvratu od života.

LITERATURA

- In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2018-05-10]. Dostupné z: is.muni.cz/th/321163/ff_b/Ceska_literarni_dekadence_v_letech_1990_-_2010.pdf
- In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2018-05-10]. Dostupné z: cs.wikipedia.org/wiki/Dekadence
- In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2018-05-10]. Dostupné z: en.wikipedia.org/wiki/Decadence
- In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2018-05-10]. Dostupné z: is.muni.cz/th/329138/pedf_b/Prvky_dekadence_v_tvorbe_Jiriho_Karaska_ze_Lvovic.pdf
- In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2018-05-10]. Dostupné z: cs.wikipedia.org/wiki/Arthur_Schopenhauer
- In: Spisovatelé.cz [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2018-05-13]. Dostupné z: www.spisovatele.cz/jean-arthur-rimbaud#cv
- In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2018-05-13]. Dostupné z: cs.wikipedia.org/wiki/Arthur_Rimbaud
- In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2018-05-13]. Dostupné z: cs.wikipedia.org/wiki/Paul_Verlaine
- In: Spisovatelé.cz [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2018-05-13]. Dostupné z: www.spisovatele.cz/paul-verlaine#cv
- In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2018-05-13]. Dostupné z: cs.wikipedia.org/wiki/Comte_de_Lautr%C3%A9mont
- In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2018-05-13]. Dostupné z: en.wikipedia.org/wiki/Les_Chants_de_Maldoror
- In: Spisovatelé.cz [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2018-05-13]. Dostupné z: <http://www.spisovatele.cz/jiri-karasek-ze-lvovic#cv>
- In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2018-05-13]. Dostupné z: cs.wikipedia.org/wiki/Karel_Hlav%C3%A1%C4%8Dek
- In: Spisovatelé.cz [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2018-05-13]. Dostupné z: <http://www.spisovatele.cz/karel-hlavacek#cv>
- SOLDAN, Fedor. Karel Hlaváček, typ české dekadence. Praha: Nakladatelé Kvasnička a Hampl, 1930

PRAMENY

- KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří, ZACH, Aleš a Gabriela DUPAČOVÁ, ed. Básně z konce století: zazděná okna : sodoma : kniha aristokratická : sexus necans. V tomto souboru 1. vyd. Praha: Thyrsus, 1995. ISBN 80-901774-2-5.
- HLAVÁČEK, Karel. Básně: Světová četba sv. 168. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1958.